

Партія Українських Соціалістів - Революціонерів.

„Боротьбою здобудем ми право своє!“

В. Швачка.

Чому позичали віру.

Друге виданє.

Наклад і друк партійної друкарні.
1915.

Чому позичали віру.

Хотів би я вам, люди добрі, розказати казочку. Одні кажуть, що діяло ся те за царя Бомка, коли земля була тонка, а другі кажуть, що се було за царя Горошка, як землі було трошка. Ну, а я від себе додаю, що буде се не казка, а бувальщина і землі було не трошка, як нині, а було її досить: і ліси і пасовиска, і дичина по болотах та водах і риби в ставах та річках. Тай не тонка то була земля — далебі, не тонка: родила вона й жито і пшеницю і всяку пашницю і садовину і городину, на диво дивнеє багато пребагато. Що не колосок, то більше як по сто зерен мав; що не яблуна, то за яблуками і дерева не видно. Ось як тоді було: Жило ся тоді людям дуже добре, бо жили собі вони як бог велів, всі рівні, всі однакові. Не було тоді ні голоду, ні пошестий, ні холери, ні чуми, ні панів, ні жандармів, ні попів ні урядовців; в однім слові скласти не було нічого того, що псує тепер житє людське. І Бог отець старенький ходили собі по небі, по тій стежці зірчастій, що білою смугою на небі в ночі маячить. Ходить Господь та тішить ся, любить ся тим краєм, до ангелів каже: Не було у мене такого щасливого краю, як отсей, та мабуть і не буде на усій моїй землі. — Господоньку! — питають ангели, а як же він зватиметь ся край отсей? — Та краще б йому і зовсім імени не давати — відповідає Господь, — щоб не знали про нього інші люди, тай щоб не прибрали його до своїх рук, щоб не занапали того краю. А між собою зовіть його руським краєм.

Аж виступає перед Господа архангел Гавриїл, благовістник милостивий і каже до Господа: Господи милосердний, благослови мене летіти до народа сього руського і возвістити йому імя твоє святе! — Господь йому відповідає: Не хотів би я возвіщати своє імя. Пригадай собі, скільки раз ти благовістив між іншими народами, а що з того виходило? Прилітав сатана, сіяв між твоєю пшеницею свій кукіль і сходив кукіль і пшеницю глушив, пани і попи прибирали до своїх рук брудних моє святе імя чисте, не пускали слова мого до народу, затемнили перед людьми закон мій, сина мого розпяли. От що виходило з того. — І знов арх. Гавриїл поклонив ся богови і говорить: Господи милосердний, добре живеть ся твоїм людям руським, усе в них є: і хліб, і мясо, і мід і молоко, всім задоволена

душа їхня, тільки тебе милосердного не вміють вони хвалити, тобі дякувати, понароблювали вони всяких ідолів з дерева і ставлять у себе в хатах і в божницях, а в великому місті Києві навіть золотого великого ідола собі зробили,носять вони перед нього на обжинки вінки з жита або пшениці і палять перед ним, і ті ідоли получаять хвалу, честь, а не ти, творитель їхній. — Дитинко моя, хлопче мій любий. — каже господь до Гавриїла, — молодий іще ти та гарячий, з гарячки своєї забуваєш те, що ти бачив на власні очі. Хиба ж не обявляв я свою волю і в Єгипті і в Ниневії і у Вавилоні? Давав я їм свій закон, в книги списав його, а що з того вийшло? Пани та попи забрали грамоту і письмо святе в свої руки, великими мурами та храмами, кляшторами відділили мене і слово моє від народу, щоб трудніше розуміти закон мій, придумували дурні літери, назвали їх святими тай забивали ними памороки робочому людови, сільським хлопам, нацьковували одних хлопів на других: бють ся нещасні між собою, вяжуть один одного та панам дають, а попи їхні у мідних біках смалють людей, ніби то жертву мені приносять. Довго я терпів, чекав, коли перестануть люди моїм іменем других людей дурити та ошукувати, нищити та палити. Але страшний я у гніві своїм, розлютував ся, бачучи, що нема кінця-краю тим мукам. І знищив я ті царства і праведних і неправедних, усіх змив з лиця землі. Ти памятаєш се, бо бачив на свої власні очі. Гляди, щоб не було так і з руським народом, щоб і його не довело ся знищити. — При тих словах Господа восплакали всі ангели. Небо хмарами затягнуло ся, а архангел Михайло, що на варті саме тоді стояв, шмагнув огненным мечем аж до самої землі, бо зобачив він, як сатана по над землею літав між горами, ховаючись у затінку тай підслухав, о чім Господь радив ся зі своїми ангелами. Шмагнув мечем Михайло, але сатана скоріще провалив ся під землю до низу головою, а Михайло тільки копита йому присмалив.

А тим часом по великій річці, по Дніпрі човни плывуть великі і багато їх. Сидять у них люди та все озброєні. Дорога на них зброя, на сонці сяє як вогонь горить, а люди ті все розбійники, злодюги. На переднім човні отаман стоїть, хижим оком на береги подивляється ся, пишну країну та багату бачить він перед собою, на великім березі місто славне та багате роскинуло ся, люду торговельного багато снує, а військо руськеє на чатах стоїть, грабувати не дає. Бачить отаман, що не сила його, тай думає хитрощами підійти, а сатана уже коло нього стоїть та в ухо шепче та раду дає. Виходить отаман на беріг, подарунки з собою несе, старшим людям в пояс клянється ся і таке до них слово

тримає: Гуляв каже, я багато по світах, одних грабував, других боронив, а спуску нікому не давав, проте такого города гарного як Київ не бачив ще і жаден нарід мені так не подобав ся, як ваш київський руський.

Зраділи сьому слову люди, витають його, в гості запрошують, годують, старими медами напувають, а проте з його ватаги очей не спускають, не вірять чужим людям. По бенкеті умовляється отаман з міщанами і з селянами, що на службу до них стає, боронити їх від лютих ворогів, від диких степовиків. Будете, каже, мене тільки годувати, та жити пустите в той терем високий, що на горі стоїть, а я за вас з дружиною своєю кров буду проливати. Запили люди могорича, тай зажили. Отаман назвав себе князем, живе з дружиною в теремі високім, їсть, пє, гуляє, правда, часом і в стени заглядає, Хазар та Половців диких лякає, а часом на човнах і до грецького Царгороду заглядає, трусить по кишнях Греків багатих, золото від них забирає. — Та не довго так вони забавляли ся. Греки розуму набрали ся, вогнем човни палили, Хазари та Половці в стени далеко заманювали і там чухрали військо князівське. Повернувши до міста, князь половини війська свого не має, просить від руських запомоги, а ті відмовляють ся. Ми, кажуть, з праці всі живемо, а не рабунками, ми не пани, обдирати других не будемо, а за себе постояти і самі спроможемось. Бачить князь, що зле для нього виходить. Не тільки Греків не втне обдерти, але і до своїх страшно приступити. Народ все здоровий, по лісах живе між ведмедами. Податком його не обкладеш, гроший не видереш, бо і сам народ без гроший живе, без срібла і без золота, а проте їсти і пити має що. Так з горла-ж проте не видереш, блукати по лісах з дружиною теж не весело. Міркує він, міркують і совітники його, дружки, товариші, щоб се зробити, аби народ сам до них податок ніс, аби працю свою їм давав, на них, на панів, на військових своїм потом і кровю лани поливав. Міркували вони довго, та ні до чого б воно не дійшло, колиб їм сатана не допоміг. А трапилось се ось як: Архангел Гавриїл післав сон грецькому цісареві, щоб він наставив руських на свою Христову віру. Тоді руськи і Греки, маючи одну віру, не будуть воювати між собою. А чорт підказує далі: Та научи князя зі своїх людей дерти шкуру, так, як у вас вміють; от тоді князеви не треба буде до вас Греків лізти. Приїздять послы від Греків до Київа до князя. Кажуть, що хотять з князем добре в злагоді жити. Зібрав ся князь зі своїм військом та з підлизниками своїми та ще з жерцями тими, що народ дурять, гроші від народу беруть та ніби то до старших божків поганських молять ся. Зібрались усі гуртом тай слухають посланців

грецьких. А ті і кажуть: Приїхали отсе ми до вас, князю і дворові і жерці подивити ся на вас тай дізнати ся, з якого се ви доброго дива зачіпаєте нас, купців наших грабуєте, золото по кишнях у нас трусите. Приїхали ми до вас тай бачимо, через що у вас очи такі ласі на наше добро. Бачимо ми, пнете ся ви на панів, одягнути ся хочете гарно, каміня дороге на шию чіпляти, їсти й пити хочете ласо, замісь свого меду — вам вина хочеть ся, пнете ся ви, але далеко вам до справжнього пана. Пнете ся ви, щоб вище стати, або хоч показати ся перед вашими руськими людьми справжніми панами, мовою руською нехтуєте, по московськи та по польськи балакаєте, а проте і ми, та мабуть і ваші люди бачуть, що не пани ви, а просто грабіжники, злодії, з рабунку й живете. — Як же ви пообіцяєте не чіпати нас, то ми научимо вас як панами бути, як з народу свого жити, самі собою багатіти. Не прийдець ся вам і до нас заглядати, руські люди самі все вам принесуть, останній гріш вам віддадуть, та ще й то по своїй охоті, самі дадуть та ще й спасибі скажуть, що ви прийшли. А не дають вам тепер нічого через те, що хоча нарід ваш темний і добрий для того, щоб з нього шкуру дерти, так проте і самі ви від нього далеко не втекли. Народ ваш не грамотний, неосьвічений і ви самі неграмотні і неосьвічені. По другому і бога ви не знаєте; великого сташого бога, щоб ним не тільки дітий, але увесь нарід можна було лякати. У нас все те є, через се ми й багаті, бо іменем Господнім та хрестом сьвятим такого холоду на селян наженемо, що ті остатну сорочку з себе здіймуть, останній кавалок хліба у дитини з рота виймуть, а нашому цареві податки заплатять. Бачить князь, що добре Греки кажуть, а дружина його, військо, жерці, та князеві підлизники, льокаї, теж підтакують, та від тих слів грецьких аж облизують ся, так усім їм хочеть ся панами поставати.

— Згода! — кажуть усі. — Научіть нас, як людей своїх руських дерти, то ми до вас у Царгород і носа не покажемо.

— Добре! — кажуть Греки — Виберіть ви з проміж себе людей по кілька душ з військових, з бояр, з радників князевих, з жерців — або попів, тай нехай вони їдуть до нас та подивлять ся, який у нас бог, які у нас порядки. Але хлопів сільських не беріть, не слід їм знати того, що вам доведеть ся бачити.

Зібрали ся сватки, тай поїхали на оглядини у Царгород до Греків. Як приїхали ті оглядачі до Царгорода, то аж роти пороззявляли, дивуючись, такого богатства, як у тодішньому Царгороді — Византії ніде не було і тепер нема. Величезні палаци, все з мрамору будовані, чудернацькою різьбою поцяцьковані; церкви такі великі та

гарні, що й у сні не присняться ся, а між ними св. Софія, неначе панський палац між хлонськими хатами, така велика та розкішна; висока та різьбою поцяцькована, вище всіх свою баню підняла. а хрестом хмари торкаєть ся. Водили Греки може з цілий тиждень по місті посланців отих руських, годували, напували, але до сьвятої Софії у середину ще не пускали, неділі дожидали. Як прийшла неділя, повели Греки руських послів до Софії. Як увійшли в середину, то вже не знали, куди вони увійшли, думали, що просто в рай попали. Службу божу правили митрополит з попами, попи усі здорові, череваті, як кабани; бороди у них, як у цапів довгі, в дорогих, золотом шитих одежах, правлять службу божу. Як скінчила ся служба, то Греки і почали учити наших, тай кажуть: бачите, яка наша віра добра, то вона нам дала всю оту вигоду, що ви у нашому місті бачили, все те богатство, усі ті роскоші. Бог скрізь один, але ми інакше у нього віримо, а ви інакше, через те ми богаті, а ви бідні.

— Ой научіть же нас, научіть же нас, як нам вірити, щоб і ми були такі богаті, як і ви, кажуть київські посланці, а самі аж трусять ся од задрости. — Слухайте ж, кажуть Греки: Ото було уже багато гріха расплодило ся по землі, були крадіжки, убійства, були дуже богаті, але з голоду мерли бідні і тим бідним було і після смерти зле, бо всі вони просто до пекла мусіли йти після смерти. Ото Господь надумались собі післати сина свого на землю, щоб він навчив тих бідаків, голоту ту смердячу, як їм спекатись того лиха — пекла того вічного. Дятого треба було синові прийняти людський вигляд. От і походили собі Господь по землі пошукати якої дівчини, щоб від них сина мала. Як раз їм до смаку припала жидівочка бідненька, але дуже гарна. От тоді Господь підослали ангела свого благовістничка, щоб той розказав доладу, що треба. Вона прийняла, а незабаром і боженятко мала, Ісусиком його назвала. А старенький бідака тесля Йосип і покрив її, щоб люди не збиткували ся, та так собі жили. Але Йосип сам був бідний, то жило і боження між ними в бідноті, в злиднях вирросло. А як вийшли йому літа тай наука дала ся, то він зі свого розуму великого божого давай голоту, хлопів усяких бунтувати, почав з церков поїв виганяти, казав, щоб податків не платили цареви, щоб від панів більшої платні домагались за працю і так заковерхнув народом, що уже і жандарі боять ся підступити, нічого зробити не можуть, податків здерти не можна, хліб панський не збираний стоїть, раді-о вони того Ісуса-Христа арештувати, так і приступити до нього трудно, бо сила народу за ним ходило, не дадуть арештувати. А чим далі, то все для по-

пів і для панів гірше, бачать вони, що непереливки уже, підкупили ученика його, Юду, щоб видав їм Ісуса, коли він буде на самотині богу молитись. Так і зробили. Вхопили Ісуса, а народови поставили горілки та вина усякого: пе народ могорич, пють хлопи, гуляють, та свого зашитника пропивають, а він сьвятий уже на хресті, мучить ся. Повісили його на хресті, обставили жандарями, та лякають хлопів, показуючи на розпятого, дивить ся, мовляв сякі-такі, погляньте: бачите, ми сина божого на хресті розпяли, то що ви собі думаєте, вам ще не те буде. Оттак попи та пани з жандарями втихомирили нарид. Сам син божий, хоч вчив хлопів любити ся між собою, з'єднувати ся і потім веім вкупі стати проти панів, та либонь за коротким часом не встиг багато зробити. Проте найшли ся і у нього ученики, що й смерти не боялись і давай ширити його науку. То там, то там вони перекривали ся і вчили хлопів. Вони казали їм, аджеж у вас вся сила, бо все робить ся вашими руками, а тимчасом ви пухнете з голоду і умираєте. Чомуж се так? А тому, що не маєте відваги постояти один за другого; ви мрете помаленьку від страшних хороб, бо мусите жити в бруді, в нечесті, в голоді, і холоді, ви поволи умираєте в страшних лютих муках від пранців від усяких, гниття крови і інших лютих мук і хороб, що заробляєте на тяжкій праці панській, вмираєте в копальнях панських і фабриках, а не маєте сміливости і одваги вмерти короткою смертю, але вмерти так, щоб і свої і чужі згадували. Ви боїте ся вмерти за єдність, за любов один до другого. А дуже, дуже затрепетіли-б гнобителі ваші, колиб зобачили, що ви умієте вмирати за єдність, один за другого, а тоді вони-б не визискували вас так. І приймали ся ті слова, як зерно на буйній землі. І пани, бачивши, що не переливкі, давай утихомирювати людей. Як тільки хто признаєть ся до віри Христової, того побивають камінем, або розпинають, або палять. Але се нічого не помагало, християнство ширило ся, а з ним ширила ся братська любов між хлопами, між робітниками, між біднотою та голотою.

Але найшов ся й між жидівськими панами один розумний на голову, звав ся він Павло. Мордував він людей, різав, палив, але бачить, що так нічого не pomoже, задумав хитре діло. Дай, думає собі, вберу ся я в овечу шкіру та піду між овечки, то там уже нароблю я між ними натолочи. — Справді приняв християнство, та як був розумний, ще й філософ, то став у них на рівні з апостолами тай почав учити. Учити учив, але й свого панського та правительственного жучка підпускав.

Знає він, що уряд або власть на службі у панства, а не у простих людей, бо гурт панів і рахуєть ся власне державою, а хлоп або робітник, то так собі товарина робоча, або машина для панських потреб, ото ж він і проповідує так, щоб люди праці — голота — слухали уряду, власти й написав таку хитру штуку: „Нехай всякий чоловік слухає дотичні власти, бо нема власти не від бога походячої, а котра власть істнує, то її сам бог наставив, через те, хто проти власти, той проти бога“. — Та проповідь багато помогла панам і власти і цареві. Бо спершу було християни і податків не платили й до війська не йшли, а після того його посланія уже не знали, що робити: одні сюди, другі туди, одним словом, пійшли в розтіч. Але римський цар Нерон знищив здуру між іншими християнами й Павла. — Після всяких таких проповідів та переслідувань забули робочі люди христову заповідь, що казав їм: Люди добрі, любіть один другого, як я вас люблю, що аж вмираю за вас. Не слухайте панів, анї попів, анї книжників, що дурять вас сьвятим письмом та сьвятими буквами. Вони вас тими буквами побивають, нацьковують одного на другого. Не букви сьвяті, а те слово вільне сьвяте, слово не скуєте ні буквами ні панськими примхами. Та заповідь сьвята, що вчить вас любити ся між собою, що навчає вас, як через ту любов стати силою, непереможною силою, безстрашною. Забули вони, як він гнав попів з єрусалимського храму, багато дечого вони позабували нам на користь, а собі на збиток. А ви послі руськи слухайте, та собі навчайтесь, на вуса мотайте ту нашу науку, бо нею ми і Царгород збудували, кажуть Греки послам. А ото нам на користь пішло, що вони собі вибирали сьвящеників, сю їхню старшину ми собі потім до рук прибрали.

Але правда, слухайте, що далі було. Хоч і нищили християн, але завше між ними знаходили ся такі сьміливі, що знову виринали з проповідями і знови гуртували. Колись у Римі був такий звичай, що люди ходили в театр або цирк дивити ся, як будуть мучити християн або як будуть гонувати ними звірів. Але як не було християн, то для панської втіхи примушували найманих вояків убивати один другого. Йдуть вояки рядами мимо цїсаря і витають його, кажучи: „Витають тебе ті, що мають умерти“. — І потім винявши мечі і списи, бють ся один з другим і умирають собі спокійно. І в голову їм не приходить нічого. А християни і підсипали ся до них, кажучи, що краще б для них кинути ся на сих дохлячих розбещених панів, що дивлять ся за для забавки на їхню смерть і винищити їх, вирізати, щоб і не смерділо сею поганю.

От ті вояки, що глядіяторами звали ся і збунтували ся. Та поки вони збунтували ся, пройшло чимало часу, багачі розвідали про те, оточили військом і після великої бійки частину тодіж таки знищили, а чотирнацять тисяч взяли живцем і роспняли на великім шляху, що зветь ся Аппієвим. По обох боках шляху порозставляювано хрести з розпятими на тільки миль. Страшно було подумати про те, страшно уявити, а не то, що б їхати або йти між тими мучениками. Дикі птахи, круки та орли чорними хмарами літають над трупами роспятих, своїм криком на весь Рим дають знати, що перейшов страх для багатих, що вони можуть знов спокійно забавляти ся в цирках, тішити ся, як брат брата бере на зелізнi вила, або мечем внутрєности випускає.

Хоч і втихомирили край Римляни, залявши його кровю, та проте христіян не знищили, бо вже дуже добре та христіянська наука пристосована до хлопів і все їх чим раз більше стає. І ніхто вже не знав, як тому горю запобігти, бо що дня який небудь багач-дука приставав до бідноти, дарував на них усе своє майно, робив ся сам бідняком, працював гірко вкупі з ними, не кажучи вже, що прислугу свою і рабів роспускав на всі чотири сторони, та ще часом і сам ставав за наймита. Се вже була зовсім біда, бо так би скоро всі пани зійшли на пси, ну та не довго прийшло ся христіянам гуляти, трохи и вони понапили ся.

Цар Константин розумний був чоловіга, (от і ви, кивські послі зробіть так як він, то буде добре) він бачивши, що непереливки, взяв тай охрестив ся сам і попів своїх похрестив і військо. — Спершу християни зраділи, що мовляв то не тільки їх палити не будуть, але навіть їм церкви свої вільно ставити. Та не зрозуміли вони того, що тепер їм уже пан не дасть свого майна, щоб стати християнином, і не відпустить на волю рабів, а навпаки, вони, ся біднота повинна сама ставити храми, церкви, повинна податки давати на тих, та не тільки на них, але на всіх тих панів, що попами та ксьондзами зуть ся. Раділи вони, раділи, а далі і заплакали, бо всю науку христіянську ми в свої руки забрали. Провідникі наші з нас самих, куди захотять, туди науку Христову і повернуть. З'явив ся був один Іван, що Золотоустом прозвали, так як зробив ся єпископом, то було згадав про колишне христіянство, от ми йому показали тоді, де раки зимують, заслали його на острів Патмос, та й годі. Потім ми поробили вибірки з Євангелія, та св. письма, котрі можна читати народови, а решти до народу не пускали. Колишній Рим, той страшний Рим, де палили христіян, зробив ся тепер для них

таким милим як ніколи. Про те, щоб відвернути увагу бідноти від головної науки, ми придумали чудовий спосіб і добре таки забили баки народови. Візьмемо ми яку небудь дрібничку прим. чи можна молити ся до образів, чи не можна? От тепер почнемо розводити ся. Одні кажуть, що можна, другі, що не можна, далі сварять ся і б'ють ся, а панам одні і другі вірненько служать. Де далі, то й зовсім забули, що Ісус вчив любити один другого, та проти панів стати; куди там, вони раді тепер очи видерти один другому за те, що той трома пальцями хрестив ся, або вірить, що дух сьвятий сходить не так, як йому хочеть ся. Потім дійшли навіть і до поділу церкви на грецьку і римську, бо тоді кождий думає, що у нього правда, а у другого нема, тай радий, рахує на те, що бог йому допоможе зі злиднів вилізти. Ну, а ми собі єпископи, попи, ксьондзи і пани на тому добрий гандель зробили, бо і там і тут деремо собі з хлопів, що хочемо, хоч і останню сорочку. — А вже нема чого й казати, як вговорюємо їх слухати уряд, начальство, всяких панів і все по писанію, по пророках, та апостолах. Де так в писаніях говорить ся, те пустили до читаня в церквах перед народом і на них веліли спиратись, коли треба, а де стоїть напр. „низложи з престолів царів гордих“, те викинути, не читати. Варт завше вживати теж спілку з двох текстів сьвятого письма в однім Христос заповідає: коли маєш дві сорочки, то другу оддай, а як одну маєш, то навіть і ту оддай“, а щоб знати, кому віддай то, є готовий другий текст; в иншому місці там Христос каже: „у не маючого відбереть ся і віддасть ся тому, що має“. Так гарно можна довести зі сьвятого письма все, що треба нам, щоб панувати над голотою. А коли хлопи всеж таки збунтують ся де небудь, то не разом, так, що жандармів вистарчить на яке небудь село. Ну та вони й самі того не зроблять, бо ми їх добре прибрали до рук. Ну і царі у нас розумні все були, хлопа не розпускали, а як що й ставало ся, то відвертали його увагу на инше напр. казали, що образів сьвятих не треба; викидають їх, другі настають назад, вертають, а хлоп думає, що то вся сила в образах. Але найкраща, найрозумніша у нас була цариця Хведора (Тедора) благовірна.

Тож то вона бога любила, а єретиків ненавиділа страх. — Як який хлоп збунтуєть ся, не схоче платити податків, або не слухняний для панів, для урядників, зараз же вона велить зробити його єретиком, переступником проти слова апостола Павла і тогді зараз смертію карає. За свою благочестиве та христолюбиве жите вона нарізала, розпяла, та спалила двіста тисяч оттаких єретиків. Сла-

вно, славно нам тоді було, даруй її господи царство небесне. Ну тепер вона сьвята, сьвята! Ви собі доконче таких царів заведіть. Жандармів за хлопами доглядати заведіть. Як котрий жандарм забє хлопа, зараз йому хреста вчепити на груди, він буде тоді усім показувати на хрест, бити себе в груди, скаже: бачте, одного вже забив і знак маю, то ще гірше буде як не слухатимете. Військовим офіцірам, генералам теж хрести варт почепляти, тоді жовніри будуть їх бояти ся і батька матір застрілять по приказу генерала, а на нього руки не піднімуть, бо йому присягав.

А щож то за присяга, питають руськи послы? Та хиба-ж ви не знаєте? Перепитують Греки, аджеж се найголовніше! хибаж у вас нема? Ай, ай, ай, як же вам не стидно і досі не завести присяги, ай який стид. Ну то не диво, що ваші пани такі бідні, а князі сили не мають. Тай то ще правда, як нема одного якогось старшого бога, то нема до кого й присягати.

Присяга то така річ: як позабирають молодих хлопців до війська, новобранців, під'учать трошки муштрам, але набоїв до рук не дають; Потім збирають їх всіх до купи і велять їм присягати перед богом і перед євангелієм при попах і всяких старших, що вони завше будуть слухати старшину, своїх начальників, щоб вони їм ні веліли робити хочби і на рідних батьків стріляти, і дають тут новобранці обіцянку, що як вони не послухають в чім небудь старшого, то значить вони зломали присягу, согрішили перед богом і так согрішили, що за це вони повинні віддати своє життя і за те на сїм сьвітї їх розстріляють, а на тїм сьвітї вони будуть вічно мучити ся в пеклї, в огнянім морі. І так ще треба говорити тїм новобранцям, що як вам здасть ся ніби приказ начальства проти закона і проти заповіди, то знай новобранець, що ти ні перед богом, ні перед людьми не відповідаєш, а твій гріх бере на свого душу начальство і офіцири.

Ото після такої присяги вони і батька і матір застрілять, як велить начальство, бо гріха їм з того ніби то немає, а не послухати начальства значить зломати віру в Христа, сина божого, в бога. Ну, а начальство і собі гріха не має, бо каже, що все таки винен жовнір той, що стріляє до батька і матери або і просто до своїх людей, за те, що тільки богу душу винні, а той офіцир, що приказує стріляти, не винен, не грішить, або грішить ще старший і так далі як по драбинці: „От так штучка“, сказав тоді старий вояка, аж облизав ся.

А у нас сього не гаразд робити, поки нема одного великого страшного бога, бо кождий має свойого бога, то другому не вірить, а скажи йому стріляти до батька, або

хоч просто на свого чоловіка, або беззбройного, то він відвернеться та й тебе застрілить, свого начальника, офіцера. Один з молодих, що доперва прийшов та початку не чув, теж обізвався: „А як же“, каже, „се у вас в письмі сьвятому сказано, що Син божий забороняв клясти ся і присягати, і скрізь у четвертій і у шестій заповіді сказано: батька і матір шанувати і убивати не можна нікого, а ви якісь присяги позаводили“. — От тут і обізвався старий Грек: „Бачите, як хто євангеліє та сьвяте письмо прочитає та зрозуміє, та тут же все свої, а що-ж би то було, як би і хлопи дочитали ся та докметували ся, що воно означає те письмо. Тому то ви, пани і начальники руські, не давайте його народови в зрозумілій рідній мові, а дайте в чужій, та ще й букви німі та дурні, зайві, повідумуйте, от тоді буде добре вам. Щасливий той пана римський латинський, всі його попи читають євангеліє тільки по латині, то люди прості, чи то німецькі, чи французькі, чи польські чи чеські, нічого не розуміючи з тої читанини, так їх слухають, так слухають, панів і попів і монахів-ченців, що страх.“ „А так, так“, кажуть жерці руські, „вони і до нас приходили, та їх не гаразд було зрозуміти, то люди і не прийняли тієї віри.“

Гай, гай, тому панови добре жиєть ся, він ще хитріще від нас зумів підійти, він вдає з себе неначе божого цехмайстра над людьми, неначе йому Христос передав свою власть. А власне Христос сам нищив всяку власть, хотів всіх зробити рівними, ну а пани зуміли добре перевернути все євангеліє до гори ногами, а може вплели те, чого і в євангелію нема, та й тепер пишають ся в роскошах. Вони у себе в Римі збудували таку церкву, що далеко більша від нашої Софії. А палата для одного папи має одинадцять тисяч покоїв, а все то за хлопські гроші, позбирані майже з усього сьвіту. Он як їм добре жиєть ся.“ Тут знову обізвав ся той молодий вояка, що спізнив ся: „На щож йому, одному папі така сила покоїв. От наш князь Володимир тримає для себе шістьсот дівчат, а навіть половини того числа покоїв не має. Він же молодий та такий здоровий, як бугай, таких людей і на сьвітї мало, а папа — тож повинен уже літнім чоловіком бути“, „Е, сину, там так було, що якась папа навіть дитину привела та нащо нам добивати ся в тім, аби добре жило ся“.

„Але-ж ваш Христос умер прецінь на хресті і бідний був, не мав де голови пригулити, то якже се його спадкоємець аж одинадцять тисяч покоїв має, роскошує в них.“ „Е, синку, все то во славу божу; так треба хлопови казати: во славу божу, та й годі. Хлоп дурний, сам читати не любить і не вмітиме, як ви постараетесь добре азбуку

зробити, з німими та дурними сьвятими буквами і він всьому повірить. Розумному і правдивому він тоді не повірить, а саме неімовірне і дурне, аби тільки незрозуміле — все те прийме за правду і буде вам за те, що його дурите, гроші давати, та ще й які. А щоб він не дорозумів ся ні до чого сам собою, то ми дамо вам велику науку: Не вчіть хлопа своєю рідною мовою, щоб він не зрозумів вас, а зрозумівши, не перестав вам вірити. Письмо возьміть собі словенське, а не руське. Мова тутешних солунських словен незрозуміла і є там багато букв лишніх, — от сею мовою та буквами ви й забете баки хлопам. У них за роботою, за тяжкою працею буде мало часу, щоб добре розшолопати ту грамоту, то й сьвятого письма не розуміти-муть і будуть вас слухати, як ще й до того настрашите їх сьвятим хрестом та жандармами, то з вільних стануть вашими рабами-кріпаками. В грамотку вставте такі сьвяті букви: юс малий, юс великий, фиту їжицю, єри, ь і Ъ, та скажіть, що ті букви видумали сьвяті Кирило і Методій, то хлопви будуть бити кожного, хто їх стане розуму вчити та викидати оті букви, а від їх не відкажуть ся. Один другого будуть хлопви бити, за чуби дерти, а вам того тільки й треба. Ви пани можете між собою й рідною й чужою мовою балакати, бо у вас є багато зайвого часу, але перед хлопом усе балакайте не його мовою, а чужою для нього, щоби він вас не розумів. От він замість того, щоб учити ся скоріще по своїому розуму, буде пнути ся до панського, та сам паном не стане, бо часу не має, а буде собі оті букви мимрити та кметувати, для чого ь стоїть, де треба ставати Ъ, а де і, або коли де і як читати юси. Прийде втомлений хлоп з роботи та почне читати. Не багато ще тих йорів (ь) та ятів (Ъ) начитав, а вже йому в голові й замакітрить ся і він подумає, що то йому здають ся ті словеса такими трудними через свою глибоку мудрість, а не знатиме дурний того, що то йому ті дурні букви, що їх сьвятими звуть, такого туману написали, а боже слово само по собі просте та ясне. А хлоп сього не знає-ме і буде все думати, що то йому бог розуму не дав, щоб зрозуміти мудре боже слово, тай ходи-ме до попа та до пана, бо їм се дане від бога, а з тим вкупі і все, всі земні дари, все добро й багатство все по їхньому розуміню буде дане від бога. Оттак треба хлопів ошукувати. Приймайте ж нашу віру, хрестіть ся і сидіть собі дома та деріть шкуру зі свого хлопа, а до нас не сікайтесь, не наскакуйте, не воюйте. Бо не в тім мудрість, щоби забрати гроші у другої, чужої держави напавши на неї, бо часом і відсіч буде, ще й сам пропадеш, а то мудрість, щоб пани в кожній державі вміли дерти не то гроші, а навіть шкуру зі свого хлопа, а той нишком, тихо, без крику, покірно все носив би та

носив, давав би та давав грошики до панських білих ніжних ручок“.

Подякували руські послы за науку, утвердили ся вони тепер у християнській вірі, хрестили ся тай поїхали до дому.

А в дома, у Києві, князь Володимир жде дожидає своїх післанців. Приїхали та зараз до князя у двір на раду.

— Ну щож, добра грецька віра? — питає князь.

„Ой, княженьку наш, така-ж то добра віра, така-ж вона вигідна, що й уявити собі трудно. Нема в світі ліпшої віри від християнської, бо за нею дуже легко панам жиєть ся. Християнський бог великий та страшний, ще й вогняне пекло має. Дуже зручно лякати ним хлопів, тільки треба його до своїх рук прибрати. Ні проти князя, ні проти боярина, навіть проти наших наймитів ніхто не то руки, але голосу навіть не підойме, бо тим богом ми тому такого холоду наженемо, що й у сні буде жахати ся. А як добре святим хрестом лякати! На ньому божого сина розпняли, то тільки покажи його, то кождому зараз зуби заціпить“.

Жерці кланяють ся князеви тай собі промовляють:

Вам, князю, йде хлопське тіло, хлопська шкура й податки, а нам нехай хлопська душа та церковні доходики, ми тихі та мягонькі, то й тим якомсь прохарчуємо ся. Ми повинні глядіти за тим, хто родить ся й хто вмирає, щоб його душа борони боже з наших рук не вислизнулась. Ми будемо собі сидіти все коло хлопів у селі, будемо знати, скільки їх і де вони є, хто скільки має. І все те скажемо тобі, князю. Службу божу будемо правити, — се наша праця для хлопського ока, щоб ніби то не даром гроші з них дерти. Та заведемо сповіди та відпусти, щоб на сповіди хлоп все-все розказав, навіть що він думав, не то що діяв, бо без сповіди не дамо причастія, а без причастія попаде просто в вогняне пекло. Узнавши на сповіди де що є небезпечного, можна й жандармів покликати і все що хоч зробити. От щоб нам іще стати латинниками то ще краще, бо там піп не жонатий, то йому добре в селі за громадського бугайця бути. А жінки народ дурний, з неї все випитаєш, та баби через те саме охотнійше пристають на латинство, як де є гарний та молодий ксьондз латинський.

— Слухайте но, — питає князь, — а як там справді на рахунок сього добра, знаєте я трохи теє, ніби ласий до дівчат, а тут щось непевне намальоване на страшнім суді“.

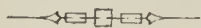
— То, князю милий, пусте, — озвав ся молодий вояк, — то тільки хлопів лякати, а християнський бог сам не від того, ще й дорогу нам показав: від сільської дівчини сина собі мав. Так і ми будемо робити. Щож, поганські звичаї кепські, попсував дівчину, то й тримай на своїй шиї. От ти сам князь, а мушиш тримати на своїй шиї аж шістьсот покриток, — а християнам не можна тримати стільки, а тільки одну жінку, ну, а поза жінкою звичайно скільки хоч дівчат псуй, тільки з собою не бери. От, як одягнемо ми блискучі мундури та підемо на село, ото будемо роскошувати, мов груші дівчат будемо трусити. — Говорить вояк, та ще й підскакує, очи світять ся, сам облизуєть ся. — О, з собою брати не будемо, нехай там собі батьки з внуками няньчать ся. А як хто що буде казати, батько, брат або наречений, то ми йому покажемо, де раки зимують, щоб не бунтував проти панів та князів, та християнської віри.

Слухав усе те князь і дуже йому вподобала ся християнська віра. Поїхав він у Херсон, охрестив ся сам, вернув ся і зараз же повиганяв зі свого дому всіх шістьсот покриток. Забрали дітей своїх бідолахи, заплакали, тай пішли світ за очі. Не по своїй охоті, а силоміць забрано їх до роспусного князя, а тепер іди, куди знаєш, батьки відцурали ся та бог зна де вони, як до них і дійдеш, а чужий ніхто не прийме, не дасть хліба. Порадив ся ще князь з Греками як школи ставити, як грамоти вчити людей так, щоб паненятам легко було вчити ся, а простим хлопцям трудно, дізнав ся, як можна хлопів тими святими буквами дурити, коли треба вживати жандарів, а коли хреста і коли шибеницю. Після сього постановив хрестити весь руський нарід.

Зігнали до Київа нарід, попалили та потопили в Дніпрі поганських богів і богиків, а нарід весь охрестили. Охрестили вони його в ріці Дніпрі, розказали про нового страшного бога, що він один і як він у пекло забере всіх, хто проти нього і князів та попів стає і про те, як сина його мучили за те, що хлопів бунтував проти панів, і пустили до дому. А потім трохи згодом почали вже хрестити, як прийшло ся збирати податки тай до сеї пори хрестять і в шию і в потилицю. Як почали збирати податки, завели ся у князів гроші і давай вони ставити церкви і палати в Київі. Пють, гуляють князі та бояри, бенкетують. Потім тих князів після Володимира расплодила ся велика сила, порозходили ся вони по ріжних містах і давай тими містами правити. Але кожного кортіло правити самим Київом і тому почали вони заводити постійні війська і ходити один на другого війною, щоб здобути собі Київ.

Кількасот років князі били ся між собою, поки так не знищили народу, що й дивити ся богови жаль було, як той простий хлоп бідує через князівські примхи. Один князь, Андрій Боголюбський, здобувши собі досить війська і товаришів інших князів, напав на Київ і так його знищив з тої любови до бога, що мало не всі церкви, камениці і мури зруйнував і попалив, так що для Татар уже не багато осталось. Винищив хлопів на київській землі, так що вовки кругом почали гуляти. І били ся все хлоп з хлопом, бо позадурювано їх святим письмом, святими буквами, кождий князь казав, що йому має помогти бог, а хлопи слухали його і несли свої голови для добра князів.

От коли вже й витримати не можна було тим хлопам, коли їх жалісні риданя летіли в саме небо й не давали спокою ні святим ні ангелам, а криваві горячі сльози пекли матір святу землю, зібрали ся знов на раду ангели і господь. Чорні хмари понависали над українською землею, туман залягав ліси, поля, озера і ріки, святий архангел Михайло стояв на варті страшний і гнівний, з вогняного меча, що був у його руці, вилітали страшні іскри, блискавиці і роздирали собою хмари від краю до краю. Гавриїл стояв на вколішках і ридав, розуміючи божу правду. Серед страшного грому розліг ся голос Господень: „Знищу гадюче князівське сімя, знищу віру оману і все знищу“. — Михайло шмагнув своїм страшним мечем, дикі орди Татар залягли українську землю і вона на довгий час замовкла, заніміла. Що потім діяло ся, як знов ожила Україна і як знов почали її мучити і роздирати святими буквами та вірою й мовою пани, котрі переходили то на Москалів то на Поляків, щоб сильнійше осідлати робочий хлопський люд при помочи московських і польських панів та ліпше визискувати, щоб загарбати в свої руки ті розкішні українські землі, що такі родючі, від хлопської крови пролятої на ній про се може поговоримо иншим разом.

Вийшли з друку такі книжки:

М. Михайленко — Національне питання в Росії й війна. Зміст: I. Національна справа й держава; II. Національна справа в російській державі; III. Українська національна справа в російській державі; IV. Український нарід і теперішня війна.

Юрій Ручка — Російські соціалісти й теперішня війна. Зміст: Передмова редакції — Українці, Росія й війна; Вступ — Характеристика російського соціалістичного руху; I. Російські соціалісти й теперішня війна; II. Критика поглядів Плеханова і Троцького в справі теперішньої війни; III. Будучність інтернаціоналу й федерація держав; IV. Висновки; Додаток — погляди німецького соціалістичного посла Ленша про будучність царату.

М. Михайленко — Росія й Україна. Зміст: Передмова редакції; I. Вступ; II. Політика російського уряду супроти України. 1. Від Переяславського договору до повного зруйнування самостійности України. 2. Російський уряд супроти українського національного відродження; 3. „Конституційна Росія“ й українська справа; III. Українська справа й російське громадянство. 1. Від початку 19-ого століття до революції 1905—1906 років. 2. Під час „конституційної“ ери. Додаток — Розвиток польської політичної думки в українській справі. IV. Росія й українська справа в Австрії. V. Українська справа й польсько-російські відносини; VI. Протиукраїнські пляни Росії в теперішній війні; VII. Україна й теперішня війна.

М. Залізняк — Самостійна Україна — несоціалістичне гасло?

М. Залізняк — Українці, Росія й війна. (Замітки й матеріали.)

М. Михайленко — „Визвольні Маніфести“ російського уряду в теперішній війні. Зміст: Маніфест до Поляків; Маніфест до народів Австрії; Маніфест до „російського народу“ в Австрії; Російське поступове громадянство на послугах російського уряду.

В. Лібкнехт — Чи Європа має скозачити? Зміст: Від редакції; Передне слово; Сором Європи; Війна на сході; Завіщанє Петра Великого; Війна на овиді; До політичної ситуації; Політичне положенє; Слово до німецьких соціалдемократів; Чотири тижні пізнійше.

Ф. Волховський — Казка про салдатську душу, друге українське видання.

Ф. Волховський — Казка про неправедного царя, друге українське видання.

Ф. Волховський: Як мужик став довжником у всіх.

С. Дікштайн — Хто з чого живе?

М. Драгоманів — Віра і громадські справи, друге українське видання.

В. Швачка — Чому позичали віру?

В. Рюминський — Повстане селян в Англії, друге українське видання.

М. Лозинський — Українська Галичина — окремий коронний край.

М. Драгоманів — Чудацькі думки про українську національну справу.

Др. Осип Назарук: Що се є: суспільні класи, боротьба клас, буржуазія, пролетаріят, капіталізм і організація?

В німецькій мові вийшли:

Georg Ruczka: Die russischen Sozialisten und der gegenwärtige Krieg.

Georg Ruczka: Die französischen Sozialisten und der Krieg.

Друкують ся або готують ся до друку:

1. Галичина й її національне значіне для України.
2. М. Лозинський — Утворене українського коронного краю в Австрії.
3. Х. Житловський — Соціалізм і національне питане.
4. М. Борисов — Соціалізм і проблема національної автономії.
5. Національна справа й Партія Соціалістів-Революціонерів.
6. К. Кавтський — Національність й інтернаціональність.
7. К. Кавтський — Національна держава, імперіялістична держава й союз держав.
8. Дмитро Сметанка — Соціалізм, завойовницька політика, патріотизм і націоналізм.
9. Ж. Жорес — Батьківщина і робітництво.

10. І. Сокира — Хай Європа козачіє!
11. Е. Бернштайн. — Інтернаціонал робітничої класи й європейська війна.
12. Вандервельд — Ідеалізм в марксизмі.
13. М. Драгоманів — Листи на наддніпрянську Україну.
14. М. Драгоманів — Про неволю віри.
15. М. Драгоманів — Рай і поступ.
16. Е. Пернерсторфер — Про новітній націоналізм.
17. К. Ляйтнер — Імперіялізм московського народу.
18. К. Реннер — Національна справа, імперіялізм і соціялізм.
19. А. Бах — Цар — Голод, друге українське видання.
20. Панщина й її упадок в західній Європі.
21. Як бороти ся за землю і волю.
22. Що таке свобода й як її здобувати.
23. Від самодержавства до народоправства.
24. Національна справа в Росії й як її полагодити.
25. Чи є тепер панщина?
26. Боротьба за землю і волю в Росії.
27. Французська армія під час великої революції.
28. Славетні дні турецького війська.

